

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет обліку та фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи
на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Методика організації бухгалтерського обліку та аналіз доходів
діяльності підприємства»

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Облік і оподаткування
спеціальності 071 Облік і оподаткування
ступеня вищої освіти Магістр
групи 1
Буднікова В. О.
Керівник: Рудич А. І.
Рецензент: Білоус В. І.

Полтава - 2022 року

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	7
1.1. Економічний зміст, класифікація доходів діяльності підприємства та завдання їх в обліку	7
1.2. Сучасні проблеми обліку доходів діяльності підприємств	14
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК ДОХОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	18
2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства	18
2.2. Синтетичний та аналітичний облік доходів діяльності підприємства	26
2.3. Забезпечення обліку доходів діяльності підприємства при формуванні звітності	33
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ДОХОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	37
3.1. Аналіз динаміки і факторів формування доходів	37
3.2. Вплив доходів на фінансові результати діяльності та фінансову стійкість підприємства	41
3.3. Резерви підвищення рівня прибутковості господарської діяльності	52
ВИСНОВКИ	56

ВСТУП

В умовах ринкової економіки підприємство здійснює свою виробничо-торгівельну діяльність самостійно, але конкуренція, що полягає в змаганні підприємств за споживача їх продукції, змушує продавця (виробника) безперервно вдосконалюватися. Підприємство, що прогало в цій боротьбі, звичайно стає неплатоспроможним. Отже, щоб не стати банкрутом, підприємство мусить постійно шукати шляхи поліпшення своєї діяльності.

Важлива роль в реалізації цієї задачі відводиться аналізу господарської діяльності підприємств. З його допомогою виробляється стратегія і тактика розвитку підприємства, обґрунтовуються управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, виявляються резерви підвищення ефективності виробництва, оцінюються результати діяльності підприємства, його підрозділів і працівників. Аналіз господарської діяльності дозволяє врахувати не тільки загальні закономірності і тенденції розвитку економіки, але і прояви загальних, специфічних і окремих економічних законів в практиці конкретного підприємства, своєчасно виявити тенденції змін і можливості підвищення ефективності виробництва. Завдяки сучасним методам економічних досліджень, методиці системного, комплексного фінансового аналізу, він дозволяє точно, своєчасно, всебічно оцінити результати господарської діяльності підприємства.

Актуальність теми. Кінцевим фінансовим результатом господарської діяльності підприємства є прибуток – винагорода за підприємницький ризик.

Сучасний фінансовий менеджмент має у своєму активі численні методи щодо управління формуванням і використання прибутку, однак їх необхідно адаптувати до умов функціонування сучасних підприємств. Якщо раніше головним було виконання плану виробництва та збуту продукції за будь яких умов, то для ринкового підприємства головною метою є реалізація продукції з максимальною вигодою. Тобто головна ціль – максимізація доходу (прибутку), бо за його високого рівня підприємство може мати високу ринкову вартість. Прибутком оцінюється ефективність господарювання, він забезпечує

стабільність підприємства, гарантує повну його фінансову незалежність.

Мета та завдання дослідження. Метою даного дослідження є висвітлення категорії «доходи» з позицій політичної економії, бухгалтерського обліку та економічного аналізу; пошук резервів збільшення прибутку і рентабельності на основі аналізу фінансових результатів діяльності підприємства, їх економічне обґрунтування і визначення їх впливу на показники, що характеризують фінансовий стан на даному підприємстві.

Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження вирішуються такі завдання:

- визначення економічного змісту, класифікації доходів основної діяльності підприємства та завдань їх обліку;
- дослідження нормативно-інформаційного забезпечення обліку доходів основної діяльності підприємства;
- дослідження документального забезпечення обліку доходів основної діяльності підприємства;
- вивчення синтетичного та аналітичного обліку доходів діяльності підприємства;
- дослідження рівня та динаміки фінансових результатів;
- дослідження методики аналізу доходів діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є технологія та процедури бухгалтерського обліку, методи аналізу формування доходів на підприємстві ХХХ.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та практичних аспектів обліку і аналізу доходів підприємства від основної діяльності.

У роботі доходи розглядаються з позицій різних дисциплін: політична економія, бухгалтерський облік, економічний аналіз, фінансовий менеджмент та маркетинг, що дозволяє сформулювати комплексне уявлення про їх сутність та значення.

Наукова новизна одержаних результатів. Новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці

науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення методики й організації обліку, і аналізу доходів діяльності підприємств.

Наукову новизну дослідження визначають такі основні його результати:
обґрунтовано:

- запропоновано удосконалити структуру Наказу про облікову політику, яка буде підтверджувати достовірність, надійність та повноту інформаційного забезпечення діяльності підприємства.

набули подальшого розвитку:

- одержали подальший розвиток підходи до запровадження економічного аналізу, як покращення елементу обліку процесів реалізації продукції та визнання результатів, що підвищують оперативність обробки облікової інформації та ефективність її використання в управлінні підприємством;

- процедури аналізу доходів та фінансових результатів, через розробку та узагальнення коефіцієнтів та показників діяльності підприємства.

Методи дослідження. У роботі використовувалися загальнонаукові (спостереження, порівняння, формалізація, аналіз і синтез, індукція і дедукція) та специфічні методи дослідження. Теоретико-методологічною основою роботи є діалектичний, логічний, порівняльний, системний і історичний методи наукового дослідження. У процесі дослідження запланованих питань автором використовувалися висновки вчених, які займалися загальними проблемами економічної політики держави.

Практичне значення одержаних результатів. Проведені дослідження підтверджують важливість питань організації обліку, оподаткування, внутрішнього аудиту, оскільки він займає вагоме місце в господарській діяльності підприємства.

В результаті вивчення процесів внутрішнього контролю, зокрема таких ділянок, облік доходів від операційної діяльності, розрахунки з покупцями і замовниками та реалізації товарів, особливості полягають у наступному: важливо визначати порядок та етапи проведення внутрішнього контролю

розрахунків з покупцями і замовниками та реалізації товарів для уникнення ймовірних порушень ведення фінансового обліку та аналітичного забезпечення потрібної інформації для прийняття управлінських рішень щодо ефективного розвитку діяльності підприємств.

Апробація результатів дослідження. Підсумки наукового дослідження мали розробки на IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Полтава.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано тези: 1. Особливі умови цивільно-правових договорів та трудове законодавство. *Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету обліку та фінансів: Збірник доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик.* Випуск 12, 2022 р. Полтава: ПДАУ, 2022. С. 40-42; 2. Економічне регулювання договірних відносин за операціями по збуту продукції. *Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки здобувачів вищої освіти факультету обліку та фінансів: Збірник доповідей науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та технологічних практик.* Випуск 13, 2022 р. Полтава: ПДАУ, 2022. С. 21-22.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ

ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічний зміст, класифікація доходів діяльності підприємства та завдання їх в обліку

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності визначає національне Положення стандарт бухгалтерського обліку 15 «Дохід». Його норми стосуються підприємств, організацій та інших осіб незалежно від форм власності [34].

Дії цього положення не поширюються на доходи, пов'язані з:

- договорами оренди;
- дивідендами, які належать за результатами фінансових інвестицій та обліковуються методом участі в капіталі;
- страховою діяльністю;
- змінами у справедливій вартості фінансових активів та фінансових зобов'язань, а також ліквідацією указаних активів і зобов'язань;
- змінами вартості інших поточних активів;
- природним приростом поголів'я худоби, виходом продукції сільського та лісового господарства;
- видобування корисних копалин;
- первісним визнанням і зміною справедливої вартості біологічних активів, пов'язаних із сільськогосподарською діяльністю, та з первісним визнанням сільськогосподарської продукції.

Дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства) за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Не є доходами такі надходження від інших осіб:

- сума податку на додану вартість, акцизів, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету і позабюджетних фондів;
- сума попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг);
- сума авансу в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг);
- сума завдатку під заставу або в погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором;
- надходження, що належать іншим особам.

Для визначення доходу необхідні не тільки надходження активу, або зменшення зобов'язання, а й фінансовий наслідок цих подій. Тобто дохід визнається в момент збільшення активу або зменшення зобов'язань, які обумовлюють збільшення власного капіталу.

Умовами визнання доходу (виручки) від реалізації є:

- покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товари, інші активи);
- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);
- сума доходу може бути достовірно визначена;
- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені.

Дохід не визнається, якщо здійснюється обмін продукцією (товарами, роботами, послугами та іншими активами), які є подібними за призначенням та мають однакову справедливую вартість.

Дохід, пов'язаний з наданням послуг, визнається, виходячи зі ступеня завершеності операції з надання послуг на дату балансу, якщо може бути достовірно оцінений результат цієї операції за наявністю наведених нижче умов:

- можливості достовірної оцінки доходу;
- ймовірності надходження економічних вигод від надання послуг;

- можливості достовірної оцінки ступеня завершеності надання послуг на дату балансу;
- можливості достовірної оцінки витрат, здійснених для надання послуг та необхідних для їх завершення.

Доходом визнається сума зобов'язання, яке не підлягає погашенню.

Цільове фінансування не визнається доходом до тих пір, поки не буде підтвердження того, що воно буде отримане та підприємство виконує умови щодо такого фінансування.

Отримане цільове фінансування визнається доходом протягом тих періодів, в яких були здійснені витрати, пов'язані з виконанням умов цільового фінансування.

Цільове фінансування, отримане, як компенсація витрат, які вже понесло підприємство, або з метою негайної фінансової підтримки підприємства без майбутніх пов'язаних з цим витрат, визнається доходом того періоду, в якому утворилася дебіторська заборгованість, пов'язана з цим фінансуванням.

Дохід у результаті використання активів іншими сторонами визнається у вигляді відсотків, роялті та дивідендів, якщо:

- імовірне надходження економічних вигод, пов'язаних з такою операцією;
- дохід може бути достовірно оцінений.

Такий дохід має визнаватися у такому порядку:

- відсотки визнаються у тому звітному періоді, до якого вони належать, виходячи з бази їх нарахування та термін у користування відповідними активами;
- роялті визнаються за принципом нарахування згідно з економічним змістом відповідної угоди;
- дивіденди визнаються у період прийняття рішення про їх виплату.

Відсотки – плата за використання грошових коштів, їх еквівалентів або сум, що заборговані підприємству.

Роялті – платежі за використання нематеріальних активів підприємства.

Дивіденди – частина чистого прибутку, розподілена між учасниками відповідно до частки їх участі у власному капіталі підприємства.

Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 30 «Біологічні активи» [36], затвердженим Наказом Міністерства фінансів України № 790 від 18.11.2005 р., зареєстрованим у Міністерстві юстиції України № 1456/11736 5.12.2005 р., передбачено, що доходами визнається перевищення вартості сільськогосподарської продукції і біологічних активів, оцінених за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу, над витратами, пов'язаними з біологічними перетвореннями.

У попередньому питанні деякою мірою вже була дана відповідь. НП(С)БО 15 «Дохід» та НП(С)БО 30 «Біологічні активи», передбачені такі групи визнаних доходів:

1. Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
2. Інші операційні доходи;
3. Фінансові доходи;
4. Дохід від первісного визнання біологічних активів і сільськогосподарської продукції та дохід від зміни вартості біологічних активів і сільськогосподарської продукції, одержаних унаслідок сільськогосподарської діяльності. Склад доходів, що належать до відповідної групи, встановлено НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [30].

Місце і роль процесу реалізації у суспільному відтворенні визначається відповідним господарським механізмом, який встановлює умови реалізації та умови розрахунків за продану продукцію, нерідко регулює ціни. Визначення поняття та моменту здійснення реалізації знайшло відображення у законодавчих актах, що регулюють сплату податків.

Доходи, витрати та фінансові результати згідно з названим стандартом поділяються за видами діяльності, внаслідок яких вони виникають, а також на прибутки (збитки) від основної діяльності та інших подій (рис. 1.1).

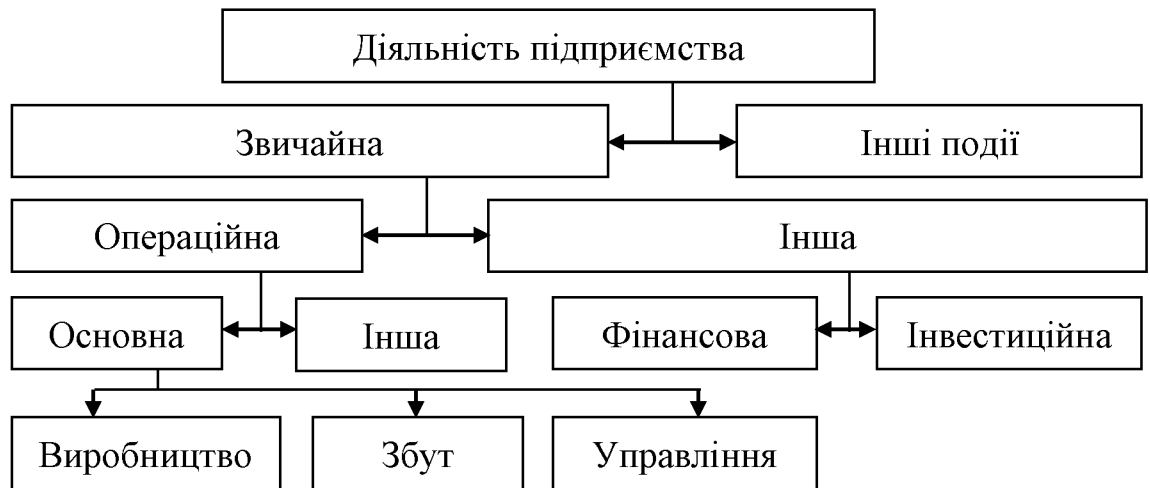

Рис. 1.1. Класифікація видів діяльності підприємства

Під звичайною діяльністю розуміють будь-яку основну діяльність підприємства, а також операції, які її забезпечують або виникають внаслідок здійснення такої діяльності. До надзвичайних подій відносять такі операції або події, які відрізняються від звичайної діяльності, не відбуваються часто або регулярно (стихійне лихо, пожежа тощо).

Основна діяльність, у свою чергу, поділяється на операційну та іншу операційну діяльність. Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, що не є інвестиційною або фінансовою діяльністю.

До основної діяльності належать операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства, і забезпечують основну частку його доходу. Інша операційна діяльність включає реалізацію іноземної валюти, інших оборотних активів, операційну оренду активів, отримання доходів або понесення витрат від операційної курсової різниці.

Інша діяльність підприємства поділяється на інвестиційну та фінансову. Інвестиційною діяльністю вважається придбання необоротних активів, а також і реалізація тих фінансових інвестицій, які не є складовою еквівалентів грошових коштів.

Під фінансовою діяльністю розуміють діяльність, яка призводить до

змін розміру власного та позикового капіталу підприємства. Залежно від вищевикладеного, відповідним чином класифікуються і доходи (рис. 1.2).

Рис. 1.2. Класифікація доходів за видами діяльності

Дохід відображується в бухгалтерському обліку в сумі справедливої вартості активів, що отримані або підлягають отриманню.

У разі відстрочення платежу, внаслідок чого виникає різниця між справедливою вартістю та номінальною сумою грошових коштів або їх еквівалентів, які підлягають отриманню за продукцію (товари, роботи, послуги та інші активи), така різниця визнається доходом у вигляді відсотків [41].

Сума доходу за бартерним контрактом визначається за справедливою вартістю активів, робіт, послуг, що одержані або підлягають отриманню підприємством, зменшеною або збільшеною відповідно на суму переданих або одержаних грошових коштів та їх еквівалентів.

Якщо справедливу вартість активів, робіт та послуг, які отримані або

підлягають отриманню за бартерним контрактом, достовірно визначити неможливо, то дохід визначається за справедливою вартістю активів, робіт, послуг, що передані за цим бартерним контрактом.

Реалізація продукції окремого підприємства – це, перш за все, відчуження активів, що належать підприємству, шляхом їх продажу з метою відтворення використаних засобів підприємства та отримання прибутку для задоволення різноманітних потреб підприємства та його власників.

Позитивним моментом податкової реформи стало запровадження єдиного порядку визначення реалізованої продукції як вартості відвантаженої продукції та дати реалізації як дати відвантаження, що дало можливість досягти відповідності з міжнародними підходами до поняття «реалізація».

Реформа бухгалтерського обліку, яка проводиться в Україні, не змінила суті процесу реалізації, запропонувавши дещо інші підходи до організації його обліку. Національний стандарт НП(С)БО 15 «Дохід» містить порядок визначення, оцінки та розкриття у фінансовій звітності доходу, який виникає в результаті реалізації чи використання активів підприємства іншими суб'єктами господарювання.

Даний стандарт фактично визначає період відображення в звітності, а отже і у фінансовому обліку, виручки від реалізації у всіх її аспектах.

Отже, відвантажена покупцям і списана з матеріально відповідальних осіб сільськогосподарська продукція вважається реалізованою. Відношення реалізованої продукції до валової (виробленої) становить коефіцієнт товарності. Чим менше залишається готової продукції для внутрішньогосподарських потреб, тим вищий рівень її товарності.

Зважаючи на те, що виробничі витрати є породженням відповідних факторів виробництва, їх економічний зміст можна визначати як спожиту частку виробничих ресурсів.

Є багато визначень поняття «витрати», оскільки це поняття є одним з основних у бухгалтерському обліку. Найбільш поширеним є таке визначення.

Витрати на виробництво – це матеріальні і грошові кошти, витрачені з

метою їх повернення у збільшеній кількості, тобто з метою генерації грошових потоків і одержання доходу.

В умовах товарного виробництва грошовий вираз суми витрат на виготовлення конкретного продукту називають собівартістю. Зміст термінів витрат і собівартість поєднуються в понятті витрати виробництва.

У процесі управління підприємством менеджерам необхідно знати обсяг витрат, пов'язаних з тими чи іншими конкретними об'єктами обліку доходів та витрат (товари, роботи, послуги), щоб вирішити, в тому числі, одне з головних управлінських завдань – зниження собівартості продукції, збільшення доходів від реалізації.

1.2. Актуальні питання обліку доходів за міжнародними правилами

Національна система обліку та звітності за останні роки зазнала чималих змін. Було оновлено низку національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, План рахунків та Інструкцію про його застосування в контексті нормативного забезпечення процесу запровадження міжнародних стандартів у вітчизняну систему бухгалтерського обліку. Облік доходів на підприємствах усіх країн в умовах їх ринкового існування стає дуже важливим. Порівняємо національну та міжнародну практику бухгалтерського обліку доходів задля подальшої оптимізації діяльності вітчизняних підприємств.

Отримання доходів є невід'ємною складовою господарської діяльності будь-якого підприємства та одним із важливих компонентів його функціонування. Головним фактором успішного життєвого циклу підприємства є правильне та раціональне управління доходами як результату процесів виробництва та реалізації, надання послуг, виконання робіт, тощо.

Б. Гейтс зазначав, що кожна компанія має управляти своїми доходами та витратами. Жодна компанія не зможе досягти успіху, якщо вона не випускає

продукцію на ринок, не оплачує свої рахунки або не платить своїм працівникам. Прибуток, як кінцева грошова оцінка господарської діяльності, є рушійною силою ринкової економіки, джерелом економічного та соціального розвитку підприємства й держави. Особливі умови визнання доходів за міжнародними нормами проаналізуємо у сусудній Польщі, як країні, яка надала на сьогодні неоціненний внесок Україні та українцям, під час воєнного стану.

Нормативними документами, які регулюють оформлення первинних документів в Україні, є Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку №88 від 24 травня 1995 р. та Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» від 16 липня 1999 р., а в Польщі – Ustawa o rachunkowości (Закон про бухгалтерський облік).

У Польщі реквізити первинних документів не поділяють на обов'язкові та додаткові, тоді як в Україні до додаткових відносять ідентифікаційний код підприємства (установи) з Державного реєстру, номер документа, підставу для здійснення операцій, дані про документ, що засвідчує особу-одержувача тощо.

Форми первинних документів в Україні уніфіковані, а в Польщі – довільні, але з врахуванням усіх реквізитів.

Загальна структура первинної облікової документації щодо реалізації продукції покупцям на польських підприємствах є тотожною з українською, що характерно для специфіки операцій із контрагентами.

Порядок відображення доходів підприємства в Польщі на рахунках бухгалтерського обліку залежить від обраного методу обліку. Якщо доходи обліковуються на основі надходження грошових коштів (за касовим методом обліку), то сума виручки від реалізації продукції (товарів, послуг) відображатиметься бухгалтерським записом: дебет рахунка «Грошові кошти» кредит рахунка «Доходи». Гроші можуть надходити від покупців готівкою та на рахунки в банківських установах.

Відповідно до чинного законодавства підприємство зобов'язано проводити безготівкові розрахунки якщо: сума однієї операції більше 3 тис.

євро або сума однієї операції більше 1 тис. євро, якщо загальна сума розрахунків у минулому місяці з даним контрагентом більше 10 тис. євро.

Якщо доходи визначаються тоді, коли мають місце, а не тоді, коли отримані грошові кошти (за методом нарахування), то відображення їх в обліку і фінансовій звітності здійснюється в тому періоді, до якого вони відносяться. При цьому можуть застосовуватися два способи:

- відображення в обліку доходів у періоді, в якому вони зароблені. Цей спосіб ведення обліку доходів передбачає відображення їх у момент реалізації продукції (товарів, послуг) бухгалтерським проведенням: дебет рахунка «Рахунки до отримання» кредит рахунка «Доходи»;

- коригування рахунків. Застосовується для обліку доходів по операціях, які охоплюють термін, що перевищує один обліковий період. Коригування здійснюється шляхом складання коригувального бухгалтерського проведення. Потреба коригування рахунків виникає у разі відображення в обліку нарахованого доходу, тобто доходу, який був зароблений, але не врахований протягом облікового періоду.

Податкова система Польщі більш стабільна, ніж в Україні та потребує набагато менше часу на різноманітні бухгалтерські справи, звіти та облік, має впроваджену он-лайн бухгалтерію й практично немає різких і необґрунтованих змін податкового законодавства. Основні податки для юридичних осіб – це податок із доходу (19%) та ПДВ (23%). Кожна операція в частині доходів оформляється первинними документами, які є основою для заповнення Торгових книжок (Книжки обліку доходів і витрат). Торгова книга – це єдина можлива форма бухгалтерського обліку для господарських товариств, яка вимагає детального запису фінансових операцій відповідно до чинного законодавства.

Бухгалтерський облік здійснюється польською мовою та у польських злотих. Документи, підготовлені іноземною мовою, мають бути перекладені для цілей їх використання податковими органами та аудиторами. Звітний період становить 12 місяців та співпадає з календарним роком. Компанія має

право обрати інші дати, проте в такому разі слід обов'язково поінформувати податкові органи про таке рішення.

Документи та бухгалтерські журнали мають зберігатись у головному офісі компанії та в офісі фірми, що забезпечує бухгалтерський облік підприємства. Термін зберігання документів – 5 років (за винятком деяких видів документів, що потребують постійного зберігання).

Потри те, що в Польщі розроблено єдиний План рахунків, законодавство дозволяє кожному окремому підприємству використовувати власний План рахунків. Україна перебуває на шляху переходу до МСФЗ, що полягає в адаптації та уніфікації національних норм бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів і поширюється не тільки на загальні особливості, а й на окремі об'єкти обліку. В додатку В наведені основні аспекти обліку доходів за міжнародними правилами в порівнянні країн: Польщі та України.

Методика обліку доходів у бухгалтерському обліку Польщі радикально не відрізняється від правил українського обліку. Первинні документи з обліку доходів у Польщі не мають уніфікованої типової форми бланків, але в них мають бути вказані всі необхідні реквізити проведеної операції. Це спрощує процес документування, бо виникає менше проблемних ситуацій відображення інформації та її розуміння користувачами. В Україні кожен бланк первинного документа має затверджену типову, структуровану форму, тому особа, яка реєструє операцію, повинна мати необхідні знання для її правильного відображення.

РОЗДІЛ 2

ОБЛІК ДОХОДІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-правові засади діяльності та облікова політика підприємства

Згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України» облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [55].

Відповідно до методичних організацій щодо облікової політики підприємства, підприємство самостійно на основі національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку визначає за погодженням з власником (власниками) або уповноваженим ним органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів облікову політику підприємства, а також зміни до неї (Додаток 3).

Облікова політика, яка була прийнята підприємством повинна бути оформлена документацією. Документ є розпорядчим і має такі ознаки [19]:

- документ приймається з дотриманням правил;
- сформульовані методи оцінки, визначаються правила поведінки певних осіб і має документальне закріплення;
- визначення умов їх реалізації.

Облікова політика підприємства є інструментом управління бухгалтерського обліку і передбачає виконання функцій, виконує основні методичні функції для системи управління бухгалтерським обліком підприємства. Під час формування облікової політики необхідно виокремити фактори, які впливають на систему управління підприємства.

Об'єктами облікової політики безперечно є процеси з організації та ведення обліку. До елементів методології облікової політики відносяться

принципи, способи, правила, методичні прийоми та процедури, які відповідно обираються із загальноприйнятих особливостей діяльності підприємства [18].

Організаційно-технічний аспект облікової політики має ряд чинників, основні з них: галузева специфіка установи, вид діяльності, організаційна структура управління та наявність підвідомчих установ, обсяги діяльності, чисельність персоналу, система оподаткування, матеріально-технічна база, кваліфікація кадрів тощо.

Для цілей бухгалтерського обліку методична складова облікової політики включає альтернативні методи обліку за окремими об'єктами. Звідси облікова політика передбачає складові, які об'єднують відповідні дані щодо деталізованої інформації в обліку активів, капіталу та зобов'язань підприємства (Додаток 3.1, 3.2).

Формування організаційної складової забезпечує організаційну побудову облікового підрозділу, визначає його взаємодію з іншими підрозділами та місце у виробничій та управлінській структурі підприємства. Організаційна складова передбачає створення системи внутрішньогосподарського контролю, щоб забезпечити збереження майна, дотримання законності та доцільності господарських операцій, а також достовірності бухгалтерської інформації. Основні показники економічного потенціалу та результатів діяльності ХХХ за 2019-2021 рр. наведені в табл. 2.1. Для їхнього розрахунку використана інформація Фінансової звітності мікропідприємства (додатки Г, Д, Е).

Таблиця 2.1

**Основні показники економічного потенціалу та результатів діяльності
ХХХ за 2019-2021 рр.**

Показник	Роки			2021 р. у % до 2019 р.
	2019	2020	2021	
А	1	2	3	4
Середньорічна чисельність працівників, осіб	3	2	1	33,3
Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн	0,672	423,3	209,1	63,2

Продовж. табл. 2.1

А	1	2	3	4
Коефіцієнт зносу основних засобів (на кінець року)	0,672	0	0	0
Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	322,7	59,2	49,0	15,2
з них: оборотні виробничі фонди	284,3	40,1	40,1	14,1
фонди обігу	142,9	19,1	8,9	6,2
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	2,383	0	1,365	57,3
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	769,1	-	66,9	8,7
Чистий прибуток, тис. грн	4,3	-	1,1	25,6
Рентабельність діяльності, %	0,6	×	1,7	+1,1
Гроші та їх еквіваленти (на кінець року), тис. грн	-	-	-	-
Коефіцієнт платоспроможності	0	×	×	×
Коефіцієнт автономії	0,923	1	1	108,3

У 2020 р. підприємство не здійснювало господарської діяльності, що вплинуло на рівень багатьох показників табл. 2.1. У цьому зв'язку порівнювалися показники 2021 і 2019 рр. Отже, в 2021 р. порівняно з 2019 р. середньорічна чисельність працівників підприємства скоротилася у 3 рази (з 3 до 1 особи), середньорічна вартість основних засобів зменшилася на 36,8 %, а середньорічна вартість оборотних активів – на 84,8 %, що є ознакою суттєвого звуження виробничого потенціалу. Коефіцієнт оборотності оборотних активів зменшився на 42,7 %, що свідчить про сповільнення їх оборотності.

На згортання господарської діяльності підприємства вказує зменшення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) в 11,5 раза та чистого прибутку в 3,9 раза, хоча рентабельність діяльності підвищилася з 0,6 до 1,7 %. У 2019 р. через відсутність грошей та їх еквівалентів значення коефіцієнта платоспроможності дорівнювало 0, а в 2020-2021 рр. він не розраховувався у зв'язку з відсутністю поточних зобов'язань.

Водночас підвищення коефіцієнта автономії з 0,923 у 2019 р. до 1 у 2020-2021 рр. характеризує високий рівень фінансової стійкості підприємства за критерієм забезпеченості власним капіталом. Отже, в цілому має місце переважно негативна динаміка основних показників економічного потенціалу, результатів та ефективності господарської діяльності ХХХ за період 2019-2021 рр.

Продовж. табл. 2.2

А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
2.4. Інші оборотні активи	14,9	5,3	4,3	1,7	4,3	1,6	-10,6	-3,7	-71,1
Пасиви									
1. Власний капітал	257,5	92,3	257,5	100,0	258,6	100,0	+1,1	+7,7	+0,4
1.1. Капітал	42,8	15,4	42,8	16,6	42,8	16,6	-	+1,2	-
1.2. Нерозподілений прибуток	214,7	76,9	214,7	83,4	215,8	83,4	+1,1	+6,5	+0,5
2. Поточні зобов'язання	21,6	7,7	-	-	-	-	-21,6	-7,7	-100,0
2.1. Короткострокові кредити банків	14,0	5,0	-	-	-	-	-14,0	-5,0	-100,0
2.2. Поточна кредиторська заборгованість	7,6	2,7	-	-	-	-	-7,6	-2,7	-100,0

Так, у 2021 р. порівняно з 2019 р. вартість майна зменшилася на 20,5 тис. грн, або 7,3 %. При цьому необоротні активи (а саме основні засоби) не змінилися (209,1 тис. грн), а оборотні активи скоротилися на 20,5 тис. грн (29,3 %). Результатом такої динаміки складових активу стало підвищення частки необоротних активів у майні з 74,9 % у 2019 р. до 80,9 % у 2021 р. та, відповідно, зниження частки оборотних активів – із 25,1 до 19,1 %.

Серед видів оборотних активів вартість запасів не змінилася (40,1 тис. грн), поточна дебіторська заборгованість скоротилася на 9,9 тис. грн (у 3 рази), а інші оборотні активи зменшилися на 10,6 тис. грн (у 3,5 раза). Гроші та їх еквіваленти, які є високоліквідними оборотними активами, в балансі відсутні.

Що стосується джерел формування капіталу (табл. 2.2), то в їх складі власний капітал збільшився на 1,1 тис. грн (0,4 %) за рахунок відповідного незначного зростання нерозподіленого прибутку. Вартість капіталу не змінювалася у 2019-2021 рр. і становить 42,8 тис. грн.

Поточні зобов'язання (а саме короткострокові кредити банків та поточна кредиторська заборгованість) були тільки в 2019 р., а в 2020-2021 рр. 100 % у складі пасивів становив власний капітал, тобто підприємство зовсім не залежне від позикового капіталу.

Важливим напрямом аналізу фінансового стану підприємства є вивчення його платіжних можливостей щодо своєчасного виконання поточних зобов'язань. Для оцінювання платоспроможності ХХХ у 2019 р. проведений розрахунок відносних показників – коефіцієнтів ліквідності, значення яких становило: коефіцієнта абсолютної ліквідності – 0 (норматив $\geq 0,2$), коефіцієнта швидкої ліквідності – 0,694 (норматив $\geq 0,7$), коефіцієнта загальної ліквідності – 3,241 (норматив $\geq 1,0$).

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена активами, що мають абсолютну ліквідність: грошима та їх еквівалентами. Через їх відсутність у балансі ХХХ у 2019 р. було грошово неплатоспроможним підприємством.

Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена не лише за рахунок грошових коштів, але й очікуваних надходжень від дебіторів. За цим критерієм підприємство мало недостатній рівень розрахункової платоспроможності.

Коефіцієнт загальної ліквідності – це найбільш комплексний показник оцінювання платоспроможності підприємства, який визначається відношенням усіх оборотних активів до поточних зобов'язань. Отже, в 2019 р. оборотні активи перевищували поточні зобов'язання у 3,2 рази, що є ознакою високого рівня майнової платоспроможності.

У 2020-2021 рр. поточні зобов'язання у балансі відсутні, тому розрахунок коефіцієнтів ліквідності не проводився, а оцінка платоспроможності є неможливою.

Далі проведемо розрахунки з визначення типу фінансової стійкості ХХХ (табл. 2.3) за вихідною інформацією форми № 1-мс «Баланс» за 2019-2021 рр. (додатки Г, Д, Е).

Основна діяльність підприємства це - робота приватних охоронних служб, обслуговування систем безпеки.

Таблиця 2.3

Визначення типу фінансової стійкості XXX
за 2019-2021 рр. (станом на кінець року), тис. грн

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхиленн я (+;-) 2021 р. від 2019 р.
Власні оборотні кошти	48,4	48,4	49,5	+1,1
Довгострокові зобов'язання	-	-	-	-
Короткострокові кредити банків	14,0	-	-	-14,0
Запаси	40,1	40,1	40,1	-
Наявність власних оборотних коштів і довго- строкових зобов'язань для формування запасів	48,4	48,4	49,5	+1,1
Загальна величина джерел формування запасів	62,4	48,4	49,5	-12,9
Надлишок (+) власних оборотних коштів для формування запасів	8,3	8,3	9,4	+1,1
Надлишок (+) власних оборотних коштів і довго-строкових зобов'язань для формування запасів	8,3	8,3	9,4	+1,1
Надлишок (+) загальної величини джерел формування запасів	22,3	8,3	9,4	-12,9
Тип фінансової стійкості	Абсолютна фінансова стійкість			×
Коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотними коштами	1,207	1,207	1,234	+0,027
Надлишок (+) власних оборотних коштів на 1 грн запасів, грн	0,21	0,21	0,23	+0,02

Показники табл. 2.3 свідчать, що за період 2019-2021 рр. величина власних оборотних коштів зросла на 1,1 тис. грн. Водночас вартість запасів не змінилася і становила 40,1 тис. грн. Короткострокові кредити банків (14,0 тис. грн) були в 2019 р.

За результатами розрахунків у 2019-2020 рр. надлишок власних оборотних коштів для формування запасів становив 8,3 тис. грн, а в 2021 р. ця сума збільшилася до 9,4 тис. грн, що є ознакою абсолютної фінансової стійкості. При цьому зростання коефіцієнта забезпеченості запасів власними оборотними коштами з 1,207 до 1,234, а також надлишку власних оборотних коштів на 1 грн запасів з 0,21 до 0,23 грн вказує на певні позитивні зрушення у характеристиці фінансової стійкості XXX.

Для підвищення рівня фінансової незалежності підприємства необхідно,

насамперед, звернути увагу на збільшення власного оборотного капіталу за рахунок позитивної динаміки власного капіталу товариства шляхом:

- залучення додаткових внесків учасників;
- збільшення нерозподіленого прибутку, що позитивно вплине як на фінансову стійкість підприємства, так і фінансовий стан у цілому.

Важливим також є прискорення оборотності оборотних активів, дотримання залишків запасів у відповідності до визначених нормативів, реалізація товарно-матеріальних цінностей, які не використовуються у господарській діяльності.

Рентабельність – це відносний рівень прибутковості підприємницької діяльності, що характеризує відношення отриманого прибутку до понесених витрат, вкладеного капіталу або використаних ресурсів. Розрахунок показників рентабельності та окупності діяльності та капіталу XXX (табл. 2.4) проведений за інформацією форми № 1-мс «Баланс» і форми № 2-мс «Звіт про фінансові результати».

Таблиця 2.4

**Показники рентабельності та окупності витрат і капіталу
XXX за 2019, 2021 рр.**

Показник	Роки		Відхилення (+;-)
	2019	2021	
Рентабельність виробничих витрат, %	9,6	2,0	-7,6
Загальна рентабельність витрат господарської діяльності, %	0,7	2,0	+1,3
Чиста рентабельність витрат господарської діяльності, %	0,6	1,7	+1,1
Загальна рентабельність сукупного капіталу, %	1,2	0,5	-0,7
Чиста рентабельність сукупного капіталу, %	1,0	0,4	-0,6
Загальна рентабельність власного капіталу, %	2,2	0,5	-1,7
Чиста рентабельність власного капіталу, %	1,8	0,4	-1,4
Період окупності сукупного капіталу, років	99	235	+136
Період окупності власного капіталу, років	54	235	+181

Отже, підприємство має низький рівень та різноспрямовану динаміку показників рентабельності витрат. Так, якщо в 2019 р. на 1 грн виробничих витрат було одержано 9,6 коп валового прибутку, то в 2021 р. цей рівень знизився до 2,0 коп.

Водночас позитивну динаміку мають показники загальної та чистої рентабельності витрат господарської діяльності: вони підвищилися відповідно з 0,7 до 2,0 % та з 0,6 до 1,7 %. Зниження показників загальної та чистої рентабельності сукупного і власного капіталу, а також суттєве зростання періодів окупності сукупного і власного капіталу є ознакою неефективного їх використання.

У цілому результати аналізу фінансово-економічного стану ХХХ засвідчили, що за період 2019-2021 рр.:

- структура активів залишалася сталою, а в структурі пасивів у 2020-2021 рр. частка власного капіталу становила 100 %;
- у зв'язку з відсутністю поточних зобов'язань оцінка платоспроможності в 2020-2021 рр. не проводилася, а в 2019 р. лише за коефіцієнтом загальної ліквідності підприємство було платоспроможним;
- власні оборотні кошти повністю покривають запаси, що є ознакою абсолютної фінансової стійкості підприємства;
- у 2020 р. господарську діяльність підприємство не здійснювало, а в 2019 і 2021 рр. значення показників рентабельності витрат і капіталу були дуже низькими переважно з негативною динамікою.

2.2. Синтетичний та аналітичний облік доходів діяльності підприємства

Методологія бухгалтерського обліку доходів регламентована законодавством України та визначена НП(С)БО 15 «Дохід» [34]. Його норми і вимоги стосуються всіх підприємств, організацій та осіб, незалежно від форми власності, які ведуть бухгалтерський облік.

Дохід підприємства фіксується при умові збільшення активу підприємства або зменшення зобов'язань, що зумовлює зростання власного капіталу. Виключенням з цього правила буде зростання капіталу підприємства

за рахунок внесків учасників підприємства.

Не є доходами такі надходження від інших підприємств і осіб:

- сума податку на додану вартість, акцизів, інших податків і обов'язкових платежів, які підлягають перерахуванню до бюджету і позабюджетних фондів;
- сума, отримана як попередня оплата за продукцію, роботи і послуги;
- суми завдатку під заставу або в погашення позики, якщо ця операція передбачена відповідним договором;
- надходження, які належать іншим підприємствам і особам.

Не визнається доходом, якщо здійснюється обмін продукцією, товарами, роботами, які є подібними за призначенням.

Визнається доходом цільове фінансування лише тоді, коли є підтвердження про те, що воно буде отримане.

У національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 15 «Доходи» передбачено такі групи доходів:

1. Дохід діяльності підприємств, в тому числі:

- а) дохід від операційної діяльності, з них дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг;
- б) дохід від участі в капіталі;
- в) інші фінансові доходи;
- г) інші доходи.

Дохід від операційної діяльності має дві складові частини: дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів робіт і послуг, інший операційний дохід.

Бухгалтерський облік доходу від реалізації ведуть на рахунку 70 «Доходи від реалізації». Рахунок – пасивний, по кредиту його записують отримані доходи від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг; по дебету – зменшення доходу при нарахуванні податку на додану вартість, акцизного збору і інших платежів, передбачених законодавством. В кінці року робиться запис по дебету рахунку 70, коли сума отриманого доходу переноситься на

фінансові результати (рахунок 79 «Фінансові результати»).

Рахунок 70 має субрахунки:

701 «Дохід від реалізації готової продукції»;

702 «Дохід від реалізації товарів»;

703 «Дохід від реалізації робіт і послуг»;

704 «Вирахування з доходу»;

705 «Перестраховування».

На субрахунку 701 ведуть облік доходів від реалізації готової продукції.

Основні завдання цього обліку є:

- відображення ступеня виконання державного контракту і держзамовлення на реалізацію сільськогосподарської продукції;
- відображення виконання договорів при реалізації продукції, договорів на виконання робіт і послуг;
- своєчасне і якісне оформлення первинними документами кожної партії реалізації продукції;
- контроль за своєчасним надходженням плати за реалізовану продукцію, виконані роботи і послуги;
- визначення фінансових результатів від кожного випадку реалізації продукції, робіт і послуг.

Документальне оформлення реалізації продукції:

а) заготівельним організаціям – товарно-транспортна накладна, заготівельна організація виписує приймальну квитанцію. При продажу зерна кукурудзи в качанах, приймальна квитанція виписується в переводі на зерно, кількість якого визначається в лабораторіях хлібоприймального підприємства. При реалізації державі і іншим підприємствам сортового насіння сільгосппідприємством додається сортове посвідчення;

б) при реалізації сільськогосподарської продукції іншим підприємствам складається договір купівлі-продажу, виписується рахунок-фактура для оплати і товарно-транспортна накладна. Якщо покупець отримує куплену продукцію власними засобами, повинно бути додане доручення на

відповідальну особу при одержанні продукції.

При продажу молока, масла, вершків за держзамовленням у квитанції записують кількість отриманої продукції і вміст жиру в ній.

При реалізації тварин і птиці супровідним документом також є товарно-транспортна накладна, яка виписується на кожний вид тварин і птиці, кількість голів, їх жива вага і вгодованість. На приймальному пункті виписують приймальну квитанцію.

При реалізації продукції на ринку з виїздом необхідно мати на це дозвіл місцевого органу влади, визначити спосіб здачі виручки і придбати торговельний патент. При одержанні дозволу на розміщення об'єкта торгівлі необхідно сплатити відповідний ринковий збір за прокат торговельного інвентарю. Основний документ – подорожній лист автомобіля і товарно-транспортна накладна.

При роздрібній торгівлі з транспортних засобів дозволено розрахунки з покупцями здійснювати без застосування контрольно-касового апарату, але з використанням товарно-касової книги. Матеріально-відповідальна особа повинна щоденно подавати в бухгалтерію звіт про продану продукцію з доданим первинним документом і щоденно здавати виручку до каси.

Видача продукції працівникам у рахунок оплати праці оформляється у Розрахунково-платіжних відомостях. У відомостях повинна бути розписка одержувача.

Якщо продукція реалізується через кооперацію на комісійних засадах і шляхом взаєморозрахунків, приймання і передача продукції оформляються договором. Кожну партію продукції оформляють накладними, ціни визначаються за домовленістю.

При реалізації продукції працівникам господарства або іншим особам зі складу за готівку використовують накладну внутрішньогосподарського призначення і прибутковий касовий ордер.

Аналітичні рахунки по субрахунку 701 «Дохід від реалізації готової продукції» відкривають так:

- по одному аналітичному рахунку – дохід від реалізації продукції рослинництва – по видах;
- по одному аналітичному рахунку – дохід від реалізації продукції тваринництва – по видах продукції і видах тварин;
- по одному аналітичному рахунку – дохід від реалізації продукції і послуг промислових виробництв.

У підприємствах, які впроваджують внутрішньогосподарський розрахунок, в ряді випадків кожному виробничому підрозділу доводиться завдання не лише по виробництву продукції і послуг, а й завдання по реалізації продукції і послуг, по сумі отриманих доходів. У цьому випадку аналітичні рахунки відкривають по видах продукції рослинництва, тваринництва і промислових виробництв та послуг на кожний виробничий підрозділ – кожну рільничу бригаду, тваринницьку ферму, промислове виробництво. Це дає можливість здійснювати постійний контроль на підприємстві за виконанням виробничої програми і фінансового плану.

По кредиту на рахунку 701 протягом року записується сума отриманого (нарахованого) доходу від реалізації продукції.

По дебету записують суми нарахованого податку на додану вартість, акцизного збору і інших платежів до бюджету, передбачених законодавством України.

Запис робиться по дебету в кінці року, коли вся сума отриманого доходу, за вирахуванням нарахованих податків, зараховується на фінансові результати (рахунок 79).

На субрахунку 702 «Дохід від реалізації товарів» ведуть облік реалізації товарів торгові підприємства і сільськогосподарські підприємства, які займаються торгівлею товарів, мають свої магазини. Основні завдання обліку реалізації товарів:

- відображення виконання плану товарообігу, забезпечення населення необхідними товарами;
- своєчасне і якісне оформлення первинними документами

надходження товарів у магазини і їх продаж працівникам господарства;

- контроль за своєчасним надходженням грошових коштів за реалізовані товари;
- визначення фінансових результатів від реалізації товарів;
- визначення, які види товарів користуються більшим попитом і з більшим бажанням використовуються покупцями.

Документальне оформлення реалізації товарів:

- а) при реалізації товарів окремим покупцям – оформлення надходження грошових коштів за допомогою касового апарату;
- б) при реалізації товарів оптом іншим підприємствам – рахунок-фактура, накладна, платіжне доручення.

По субрахунку 702 «Дохід від реалізації товарів» аналітичні рахунки відкривають по кожному магазину, по кожній торговельній точці.

По кредиту субрахунку 702 протягом року записують суми отриманої виручки (доходи) від реалізації товарів, по дебету – суму нарахованого податку на додану вартість, акцизного збору і інших платежів на користь бюджету, передбачених законодавством України.

В кінці року вся сума виручки за реалізовані товари, за вирахуванням нарахованих податків, зараховується на фінансові результати (рахунок 79).

Основні завдання обліку реалізації робіт і послуг:

- відображення виконання договірних зобов'язань перед замовником по виконанню робіт і послуг;
- своєчасне складання первинних документів для оформлення виконання робіт і послуг іншим підприємствам і особам;
- контроль за надходженням оплати за виконані роботи і послуги;
- визначення фінансових результатів по кожному виконаному замовленню.

Документальне оформлення виконання робіт і послуг для інших підприємств:

- договір на виконання робіт і послуг, якість цих робіт, строки і оплата

за них;

- акт приймання виконаних робіт з визначенням обсягу і строків виконання робіт і послуг;
- рахунок-фактура для проведення оплати;
- помольна квитанція і реєстр помольних квитанцій за місяць;
- квитанція приймання зерна соняшника і інших олійних культур для переробки на олію;
- квитанція приймання лісоматеріалу на розпиловочне виробництво.

Аналітичні рахунки по субрахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» відкривають на кожний вид робіт (послуг) на сторону: на окремі замовлення з обслуговування систем безпеки клієнтів, робота охоронних підрозділів на замовлення, дохід від інших видів охоронних робіт.

По кредиту субрахунку 703 записуються суми нарахованого доходу за виконані роботи, по дебету – сума нарахованого податку на додану вартість, акцизного збору і інших платежів до бюджету, передбачених законодавством України.

В кінці року вся сума отриманого доходу за вирахуванням податків зараховується на фінансові результати (рахунок 79).

Субрахунок 704 «Вирахування з доходу» – активний. По дебету цього субрахунку записується сума знижок суми оплати покупця після дати реалізації продукції, робіт і послуг, вартість повернутої покупцем продукції і товарів раніше реалізованих та інші суми, які підлягають вирахуванню з доходу.

По кредиту робиться запис, коли сума вирахувань списується на зменшення доходу підприємства.

Ця операція в більшості випадків оформляється на основі взаємного погодження договором, яким передбачається зменшення суми виручки або повне повернення раніше проданих продукції або товарів.

До інших операційних доходів відносяться доходи від реалізації іноземної валюти, дохід від реалізації інших оборотних активів, дохід від

операційної курсової різниці, одержані штрафи, пені, неустойки, відшкодування раніше списаних оборотних активів, дохід від списання кредиторської заборгованості, дохід від безоплатних одержаних активів, інші доходи від операційної діяльності.

2.3. Забезпечення обліку доходів діяльності підприємства при формуванні звітності

Правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні визначені Законом України від 16 липня 1999 року № 996-XIV «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» із змінами та доповненнями. Принципи складання, форма і склад статей фінансової звітності, вимоги до визнання і розкриття її елементів визначені Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73, із змінами. Норми НП(С)БО 1 застосовуються до фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності юридичних осіб (далі - підприємства) усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством (п. 2 розділу I НП(С)БО 1).

Згідно з п. 1 розділу II НП(С)БО 1 фінансова звітність складається з: балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) (далі - звіт про фінансові результати), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності (форми №№ 1 - 5). Форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності» затверджена наказом Міністерства фінансів України від 29.11.2000 № 302 зі змінами.

Пунктом 2 розділу II НП(С)БО 1 передбачено, що для мікропідприємств, малих підприємств, які визнані такими відповідно до Закону № 996, непідприємницьких товариств, представництв іноземних суб'єктів

господарської діяльності та підприємств, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства, встановлюється скорочена за показниками фінансова звітність у складі балансу і звіту про фінансові результати, форма і порядок складання яких визначаються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність», затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 № 39 зі змінами та доповненнями. Зазначені підприємства можуть самостійно визначати доцільність складання фінансової звітності за формами, наведеними у НП(С)БО № 25.

Статтею 2 Закону № 996 визначені підприємства (крім бюджетних установ), які можуть належати до мікропідприємств, малих, середніх або великих підприємств, а також критерії, за якими підприємства відносяться до відповідної категорії. Норми НП(С)БО 25 застосовуються мікропідприємствами, малими підприємствами, непідприємницькими товариствами, представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності та підприємствами, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства (крім підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) (п. 2 розділу 1 НП(С)БО 25):

1) для складання Фінансової звітності малого підприємства (ф. № 1-м, ф. № 2-м):

- малими підприємствами - юридичними особами, які визнані такими відповідно до Закону № 996 (крім тих, яким відповідно до податкового законодавства надано дозвіл на ведення спрощеного обліку доходів та витрат);
- представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності;

2) для складання Фінансової звітності мікропідприємства (ф. № 1-мс, ф. № 2-мс):

- мікропідприємствами — юридичними особами, які визнані такими відповідно до Закону № 996;

- підприємствами, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства;
- непідприємницькими товариствами.

Статтею 13 Закону № 996 визначено, що звітним періодом для складання фінансової звітності є календарний рік. Проміжна фінансова звітність складається за результатами першого кварталу, першого півріччя, дев'яти місяців. Крім того, відповідно до облікової політики підприємства фінансова звітність може складатися за інші періоди. Порядок подання фінансової звітності затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 року № 419, із змінами та доповненнями. Згідно з п. 2 Порядку № 419 платники податку на прибуток у визначених законом випадках подають органам ДПС у порядку, передбаченому ПКУ для подання податкової декларації, проміжну (I квартал, перше півріччя, дев'ять місяців) та річну фінансову звітність. Формування інформації про доходи у фінансовій звітності розкрито в додатку М.

Проміжна (I квартал, перше півріччя, дев'ять місяців) або річна фінансова звітність подається підприємствами органам ДПС у строки, передбачені для подання декларації з податку на прибуток підприємств (п. 5 Порядку № 419). Відповідно до п. 137.4 ст. 137 ПКУ податковими (звітними) періодами для податку на прибуток підприємств, є календарні: квартал, півріччя, три квартали, рік. Водночас п. 137.5 ст. 137 ПКУ для платників податку, у яких річний дохід від будь-якої діяльності (за вирахуванням непрямих податків), визначений за показниками Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), за попередній річний звітний (податковий) період не перевищує 20 мільйонів гривень, встановлено річний податковий (звітний) період. Формою податкової декларації з податку на прибуток підприємств, затвердженою наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 2015 року № 897 зі змінами та доповненнями, передбачено подання форм фінансової звітності як додатка ФЗ до Декларації. У формі Декларації передбачено відображення поданих до Декларації форм фінансової

звітності.

Враховуючи вищезазначене, платниками податку на прибуток (крім неприбуткових установ та організацій) разом з відповідною Декларацією за календарний квартал, півріччя, три квартали подається проміжна фінансова звітність, складена за національними стандартами, яка включає баланс та звіт про фінансові результати. Платниками податку на прибуток - мікропідприємствами, малими підприємствами, непідприємницькими товариствами, представництвами іноземних суб'єктів господарської діяльності та підприємствами, які ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат відповідно до податкового законодавства (крім підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності), подається разом з квартальною або річною податковою декларацією скорочена за показниками фінансова звітність у складі Балансу і Звіту про фінансові результати (за формами № 1-м, № 2-м або № 1-мс, № 2-мс).

Підтвердженням подання фінансової звітності разом з Декларацією є позначка "+" в Декларації у клітинці «ФЗ» таблиці «Наявність додатків» та у таблиці «Наявність поданих до Декларації додатків - форм фінансової звітності». Платником податку проставляється позначка у тих графах таблиці, що відповідають назвам форм фінансової звітності, поданої разом з Декларацією.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ДОХОДІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Аналіз динаміки і факторів формування доходів

Аналіз доходів та фінансових результатів є одним із найважливіших напрямів оцінювання ефективності господарської діяльності суб'єктів підприємництва. Форма № 2-мс «Звіт про фінансові результати» визначає такі види фінансових результатів діяльності мікропідприємства:

- фінансовий результат до оподаткування (рядок 2290) – відображається різниця між доходами (рядок 2280) та витратами (рядок 2280) підприємства;
- чистий прибуток (збиток) (рядок 2350) – різниця між фінансовим результатом до оподаткування (рядок 2290) і податком на прибуток (рядок 2300), скоригована на витрати (доходи), які зменшують (збільшують) фінансовий результат після оподаткування (рядок 2310).

За інформацією додатків Г, Д, Е проведемо аналіз динаміки і структури доходів, витрат та фінансових результатів діяльності ХХХ за 2019, 2021 рр. (табл. 3.1). За 2020 р. дослідження не проводилися через відсутність господарської діяльності.

Отже, чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становив 100,0 % у структурі доходів, але в 2021 р. порівняно з 2019 р. скоротився в 11,5 раза. Частка собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) у структурі витрат підвищилася з 91,2 до 100,0 %. Інших витрат у 2021 р. не було. Валовий прибуток як результат основної операційної діяльності зменшився з 67,5 тис. грн у 2019 р. до 1,3 тис. грн у 2021 р., або в 51,9 раза.

Загальна величина доходів ХХХ зменшилася за період дослідження в 11,5 раза, витрат – в 11,6 раза, в результаті чого прибуток до оподаткування скоротився у 4 рази (з 5,2 до 1,3 тис. грн.), а чистий прибуток – у 3,9 раза (з 4,3 до 1,1 тис. грн). Водночас, якщо в 2019 р. частка чистого прибутку в чистому

доході від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становила 0,6 %, а у валовому прибутку – 6,4 %, то в 2021 р. – відповідно 1,6 і 84,6 %.

Таблиця 3.1

Динаміка і структура доходів, витрат та фінансових результатів діяльності ХХХ за 2019, 2021 рр.

Показник	2019 р.		2021 р.		2021 р. у % до 2019 р.
	сума, тис. грн	част- ка, %	сума, тис. грн	част- ка, %	
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	769,1	100,0	66,9	100,0	8,7
Інші доходи	-	-	-	-	-
Разом доходи	769,1	100,0	66,9	100,0	8,7
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	701,6	91,2	65,6	100,0	9,4
Інші витрати	62,3	8,8	-	-	0
Разом витрати	763,9	100,0	65,6	100,0	8,6
Валовий прибуток	67,5	×	1,3	×	1,9
У % до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	×	9,6	×	2,0	×
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	5,2	×	1,3	×	25,0
Податок на прибуток	0,9	×	0,2	×	22,2
Чистий прибуток	4,3	×	1,1	×	25,6
У % до чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	×	0,6	×	1,6	×
У % до валового прибутку	×	6,4	×	84,6	×

Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку ХХХ за 2019, 2021 рр. наведена на рис. 3.1.

Важливу роль у вирішенні завдань аналізу результативних показників діяльності підприємств відіграє використання методик детермінованого факторного аналізу. Загалом механізм проведення такого аналізу включає:

- 1) обґрунтування факторної моделі результативного показника (адитивної, мультиплікативної, кратної або комбінованої);
- 2) вибір методичного способу (прийому) факторного аналізу (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, індексного, інтегрального та ін.);

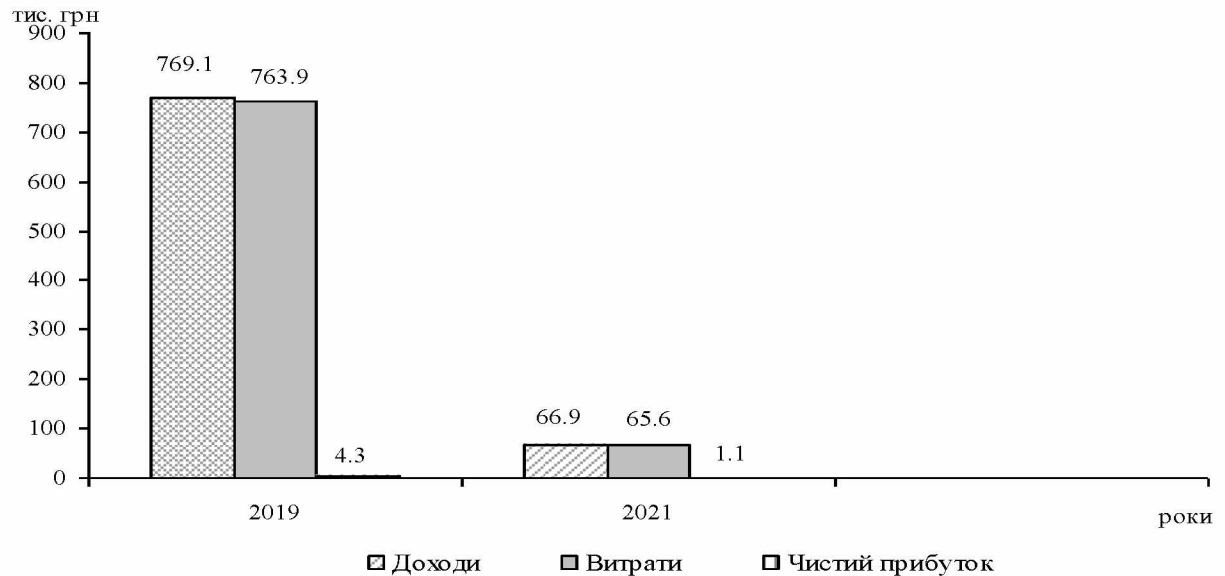

Рис. 3.1. Динаміка доходів, витрат та чистого прибутку ХХХ за 2019, 2021 рр.

3) розрахунок впливу факторів на зміну результативного показника (у динаміці, фактично порівняно з планом, прогнозом, нормативом);

4) інтерпретація одержаних результатів з метою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень.

Отже, факторний аналіз є методикою комплексного та системного вивчення і вимірювання впливу факторів на зміну величини результативних показників. Важливе значення в аналізі ефективності господарської діяльності підприємства має застосування способів детермінованого факторного аналізу (ланцюгових підстановок, абсолютних різниць індексного та інших).

За інформацією форми № 1-мс «Баланс» і форми № 2-мс «Звіт про фінансові результати» за 2019 і 2021 рр. проведемо факторний аналіз показника чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) у ХХХ (табл. 3.2).

Модель факторного аналізу чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\text{ЧД} = \text{М} \times \text{РВ}. \quad (3.1)$$

За даними табл. 3.2 розраховується умовне значення результативного

Таблиця 3.2

**Вихідна інформація для факторного аналізу чистого доходу в
XXX за 2019 і 2021 рр.**

Показник	Умовне позначення	2019 р.	2021 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Середньорічна вартість майна, тис. грн	М	427,2	258,1	-169,1	-39,6
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн	ЧД	769,1	66,9	-702,2	-91,3
Ресурсовіддача, грн / грн	РВ	1,80	0,26	-1,54	-85,6

показника, тис. грн:

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = \text{М}_1 \times \text{РВ}_0; \quad (3.2)$$

$$\text{ЧД}_{\text{ум}} = 258,1 \times 1,80 = 464,6.$$

Загальна зміна (+,-) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн:

$$\Delta \text{ЧД} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_0; \quad (3.3)$$

$$\Delta \text{ЧД} = 66,9 - 769,1 = -702,2,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості майна:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{м}} = \text{ЧД}_{\text{ум}} - \text{ЧД}_0; \quad (3.4)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{м}} = 464,6 - 769,1 = -304,5;$$

2) ресурсовіддачі:

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{РВ}} = \text{ЧД}_1 - \text{ЧД}_{\text{ум}}; \quad (3.5)$$

$$\Delta \text{ЧД}_{\text{РВ}} = 66,9 - 464,6 = -397,7.$$

Отже, в 2021 р. порівняно з 2019 р. чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) зменшився на 702,2 тис. грн, або 91,3 %. Ця зміна відбулася під впливом таких факторів. У результаті скорочення середньорічної вартості майна на 169,1 тис. грн, що становить 39,6 %, чистий дохід зменшився на 304,5 тис. грн. Водночас унаслідок зниження показника ресурсовіддачі на 1,54 грн / грн (85,6 %) чистий дохід зменшився на 397,7 тис.

грн.

Таким чином, обидва фактори мали негативний вплив на зменшення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). При цьому в загальній зміні результативного показника частка впливу екстенсивного фактора (середньорічної вартості майна) становила 43,4 %, а частка впливу інтенсивного фактора (роесурсовіддачі) – 56,6 %.

3.2. Вплив доходів на фінансові результати діяльності та фінансову стійкість підприємства

Факторний аналіз показників фінансових результатів діяльності мікропідприємств пропонуємо проводити за допомогою трьох адитивних моделей за інформацією форми № 2-мс «Звіт про фінансові результати».

1. Факторний аналіз показника валового прибутку (збитку), який є результатом основної операційної діяльності (рис. 3.2).

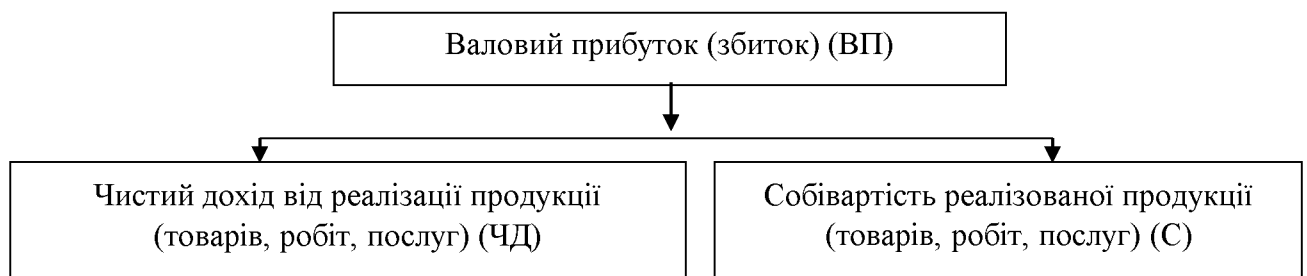

Рис. 3.2. Схема факторного аналізу валового прибутку (збитку)

Отже, адитивна модель факторного аналізу показника валового прибутку (збитку):

$$\text{ВП} = \text{ЧД} - \text{С}. \quad (3.6)$$

Факторами збільшення валового прибутку (зменшення валового збитку) є: зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); зменшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Абсолютна зміна факторних показників ($\Delta\text{ЧД}$, $\Delta\text{С}$) одночасно є результатом їх впливу на зміну результативного показника ($\Delta\text{ВП}_{\text{чд}}$, $\Delta\text{ВП}_{\text{с}}$) з урахуванням характеру впливу відповідного фактора (фактори адитивної моделі зі знаком «+» мають прямий вплив, зі знаком «-» – обернений).

2. Факторний аналіз показника фінансового результату до оподаткування (рис. 3.3).

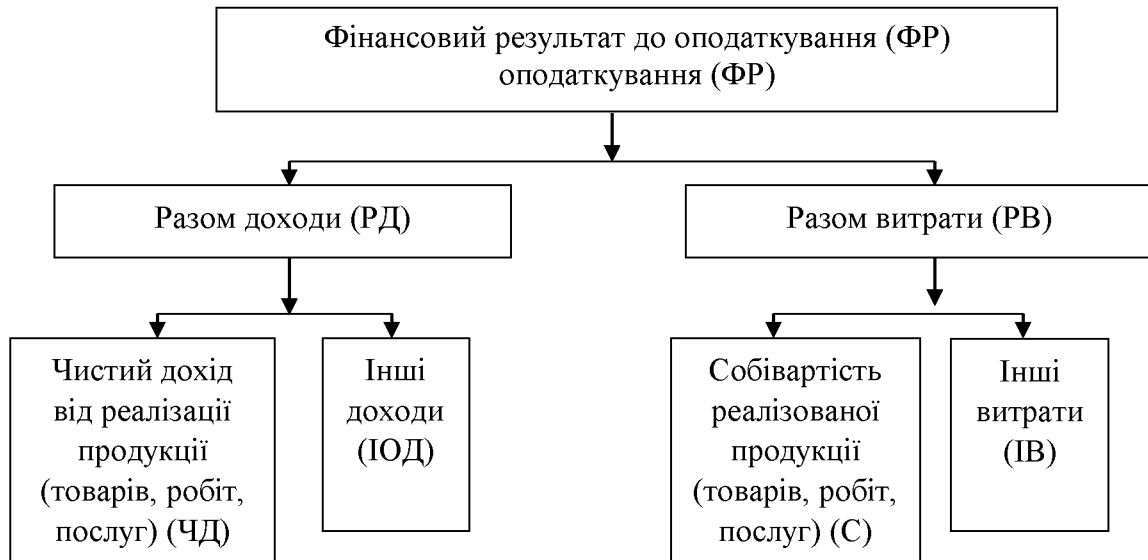

Рис. 3.3. Схема факторного аналізу фінансового результату до оподаткування

Отже, адитивна модель факторного аналізу показника фінансового результату до оподаткування:

$$\text{ФР} = \text{РД} - \text{РВ} = (\text{ЧД} + \text{ІОД}) - (\text{С} + \text{ІВ}).$$

(3.7)

Факторами збільшення прибутку (зменшення збитку) до оподаткування є: зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та інших доходів; зменшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) та інших витрат. Абсолютна зміна факторних показників ($\Delta\text{ЧД}$, $\Delta\text{ІД}$, $\Delta\text{С}$, $\Delta\text{ІВ}$) одночасно є результатом їх впливу на зміну результативного показника ($\Delta\text{ФР}_{\text{чд}}$, $\Delta\text{ФР}_{\text{ід}}$, $\Delta\text{ФР}_{\text{с}}$, $\Delta\text{ФР}_{\text{ів}}$) з урахуванням характеру впливу відповідного фактора.

3. Факторний аналіз показника чистого прибутку (збитку) (рис. 3.4).

Отже, адитивна модель факторного аналізу показника чистого прибутку (збитку):

$$\text{ЧП} = \text{РД} - \text{РВ} - \text{ПП.} \quad (3.8)$$

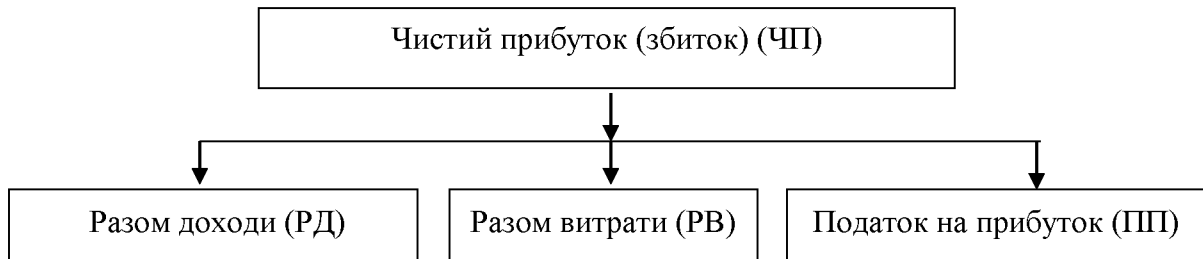

Рис. 4.5. Схема факторного аналізу чистого прибутку (збитку)

Факторами збільшення чистого прибутку (зменшення чистого збитку) є: зростання загальної величини доходів; зменшення загальної величини витрат і податку на прибуток. Абсолютна зміна факторних показників ($\Delta \text{РД}$, $\Delta \text{РВ}$, $\Delta \text{ПП}$) одночасно є результатом їх впливу на зміну результативного показника ($\Delta \text{ЧП}_{\text{РД}}$, $\Delta \text{ЧП}_{\text{РВ}}$, $\Delta \text{ЧП}_{\text{ПП}}$) з урахуванням характеру впливу відповідного фактора.

За вихідною інформацією табл. 3.3 проаналізуємо фактори формування показників фінансових результатів діяльності у ХХХ за порівняння 2021 р. із 2019 р.

Таблиця 3.3

Вихідна інформація для аналізу факторів формування показників фінансових результатів діяльності у ХХХ за 2019, 2021 рр., тис. грн

Показник	Рядок форми № 2-м	Умовне позначення	2019 р.	2021 р.	Відхилення (+,-)
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	ЧД	769,1	66,9	-702,2
Інші доходи	2240	ІД	-	-	-
Разом доходи	2280	РД	769,1	66,9	-702,2
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	С	701,6	65,6	-636,0
Інші витрати	2270	ІВ	62,3	-	-62,3
Разом витрати	2285	РВ	763,9	65,6	-698,3

Валовий прибуток	2000 – 2050	ВП	67,5	1,3	-66,2
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток	2290	ФР	5,2	1,3	-3,9
Податок на прибуток	2300	ПП	0,9	0,2	-0,7
Чистий прибуток	2350	ЧП	4,3	1,1	-3,2

Фактори формування показників фінансових результатів аналізуємо за інформацією графі «Відхилення (+,-)» табл. 3.3 із використанням адитивних факторних моделей (формули 3.6-3.8).

Отже, відповідно до формули (3.6) загальна зміна (+,-) валового прибутку, тис. грн:

$$\Delta ВП = -66,2,$$

(3.9)

у тому числі за рахунок факторів:

1) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta ВП_{чд} = -702,2;$$

(3.10)

2) собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta ВП_{с} = +636,0.$$

(3.11)

Таким чином, у 2021 р. порівняно з 2019 р. валовий прибуток зменшився на 66,2 тис. грн під впливом таких факторів. Унаслідок зменшення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) валовий прибуток скоротився на 702,2 тис. грн. Водночас за рахунок зменшення собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) валовий прибуток зріс на 636,0 тис. грн.

Відповідно до формули (3.7) загальна зміна (+,-) прибутку до оподаткування, тис. грн:

$$\Delta ФР = -3,9,$$

(3.12)

у тому числі за рахунок факторів:

1) разом доходів:

$$\Delta \text{ФРОД}_\text{Д} = -702,2,$$

(3.13)

з нього:

1.1) чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta \text{ФРОД}_\text{ЧД} = -702,2;$$

(3.14)

1.2) інших доходів:

$$\Delta \text{ФРОД}_\text{ІД} = 0;$$

(3.15)

2) разом витрат:

$$\Delta \text{ФРОД}_\text{В} = +698,3,$$

(3.16)

з нього:

2.1) собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг):

$$\Delta \text{ФРОД}_\text{С} = +636,0;$$

(3.17)

2.2) інших витрат:

$$\Delta \text{ФРОД}_\text{ІВ} = +62,3.$$

(3.18)

Зменшення прибутку до оподаткування у 2021 р. порівняно з 2019 р. на 3,9 тис. грн відбулося під впливом таких факторів. Унаслідок зменшення загальної величини доходів (чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)) прибуток до оподаткування скоротився на 702,2 тис. грн. Водночас завдяки зменшенню загальної величини витрат прибуток до оподаткування збільшився на 698,3 тис. грн, у тому числі собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) – 636,0 тис. грн, інших витрат – 62,3 тис. грн. Отже, єдиним фактором зменшення прибутку до оподаткування є скорочення чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).

Відповідно до формули (3.8) загальна зміна (+,–) чистого прибутку,

тис. грн:

$$\Delta\text{ЧП} = -3,2;$$

(3.19)

у тому числі за рахунок факторів:

1) разом доходів:

$$\Delta\text{ЧП}_\text{Д} = -702,2;$$

(3.20)

2) разом витрат:

$$\Delta\text{ЧП}_\text{В} = +698,3;$$

(3.21)

3) податку на прибуток:

$$\Delta\text{ЧП}_\text{ПШ} = +0,7.$$

(3.22)

Таким чином, чистий прибуток підприємства в 2021 р. порівняно з 2019 р. зменшився на 3,2 тис. грн, у тому числі внаслідок скорочення загальної величини доходів – на 702,2 тис. грн. Що стосується фактора загальної величини витрат, то їх зменшення забезпечило зростання чистого прибутку на 698,3 тис. грн. ХХХ є платником податку на прибуток, тому зменшення суми цього податку дозволило збільшити чистий прибуток на 0,7 тис. грн.

На нашу думку, вдосконалення механізмів детермінованого факторного аналізу результативних фінансових показників передбачає:

- розширення інформаційного забезпечення аналітичних досліджень;
- трансформацію моделей факторного аналізу за рахунок поділу факторів першого порядку на фактори другого порядку, факторів другого порядку – на фактори третього порядку і т. д.;
- обґрунтування резервів підвищення ефективності господарської діяльності на підставі результатів факторного аналізу.

Стабільність функціонування підприємства за критерієм забезпечення прибутковості діяльності характеризують показники порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості, розрахунок яких для мікропідприємств

проводиться за інформацією форми № 2-мс «Звіт про фінансові результати» (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

**Вихідна інформація для розрахунку порогу рентабельності та
запасу фінансової стійкості в мікропідприємствах**

Показник	Умовне позначення	Порядок розрахунку за даними форми № 2-мс (рядки)
Доходи	Д	2280
Витрати	В	2285
у тому числі: змінні витрати	ЗВ	2050
постійні витрати	ПВ	2270
Маржинальний дохід	МД	Д – ЗВ
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток (збиток)	П	Д – В

Показник порогу рентабельності визначається за формулою:

$$\hat{P}R = \frac{\hat{I}\hat{A}}{\hat{E}\hat{I}\hat{A}}, \quad (3.23)$$

де $\hat{P}R$ – поріг рентабельності, тис. грн;

$\hat{P}V$ – постійні витрати, тис. грн;

$\hat{K}M\hat{D}$ – частка (коефіцієнт) маржинального доходу в доходах:

$$\hat{E}\hat{I}\hat{A} = \frac{\hat{I}\hat{A}}{\hat{A}}. \quad (3.24)$$

Поріг рентабельності – це вартісний показник, який характеризує суму доходу, що забезпечує повне покриття витрат, тобто беззбитковість діяльності підприємства. Чим менша величина порогу рентабельності, тим більш фінансово стійким є підприємство. Важливо забезпечити перевищення темпу приросту доходів над темпом приросту порогу рентабельності, що забезпечить зниження частки порогу рентабельності в доходах.

Показник запасу фінансової стійкості визначається за формулою:

$$\hat{\zeta}\hat{O}\hat{N} = \frac{\hat{A} - \hat{P}R}{\hat{A}}, \quad (3.25)$$

де $\hat{\zeta}\hat{F}\hat{C}$ – запас фінансової стійкості, %;

Д – доходи, тис. грн;

ПР – поріг рентабельності, тис. грн.

Запас фінансової стійкості – відносний показник, який характеризує максимально допустимий відсоток зменшення фактичних доходів доти, доки діяльність залишається беззбитковою. Чим вище значення запасу фінансової стійкості, тим більш фінансово стійким є підприємство з погляду забезпечення прибутковості діяльності, тим менший ризик настання збитковості.

З використанням інформації форми № 2-мс «Звіт про фінансові результати» проведемо розрахунок показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості в ХХХ за 2019 і 2021 рр. (табл. 3.5).

Як свідчить інформація табл. 3.5, у 2021 р. порівняно з 2019 р. відбулося зменшення доходів на 702,2 тис. грн (91,3 %) та витрат на 698,3 тис. грн (91,4 %). Серед витрат підприємства змінні витрати скоротилися на 636,0 тис. грн (90,6 %), а постійні – на 62,3 тис. грн (100,0 %).

У результаті прибуток до оподаткування зменшився на 3,9 тис. грн, або в 4 рази.

Таблиця 3.5

**Показники порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості
в ХХХ за 2019 і 2021 рр.**

Показник	2019 р.	2021 р.	Відхилення (+;-)	
			абсолютне	відносне, %
Доходи, тис. грн	769,1	66,9	-702,2	-91,3
Витрати, тис. грн	763,9	65,6	-698,3	-91,4
у тому числі:				
а) змінні витрати	701,6	65,6	-636,0	-90,6
б) постійні витрати	62,3	-	-62,3	-100,0
Прибуток до оподаткування, тис. грн	5,2	1,3	-3,9	-75,0
Маржинальний дохід, тис. грн	67,5	1,3	-66,2	-98,1
Частка (коефіцієнт) маржинального доходу в доходах	0,088	0,019	-0,069	-78,4
Поріг рентабельності, тис. грн	708,0	0	-708,0	-100,0
Частка порогу рентабельності в доходах, %	92,1	0	-92,1	×
Зона фінансової стійкості, тис. грн	61,1	66,9	+5,8	+9,5
Запас фінансової стійкості, %	7,9	100,0	+92,1	×

У 2019 р. для покриття витрат використовувалася сума доходів

(708,0 тис. грн), що становила 92,1 % від фактичних доходів. Відповідно запас фінансової стійкості був низьким – 7,9 %. У 2021 р. у зв'язку з відсутністю постійних витрат значення порогу рентабельності дорівнює 0, а запасу фінансової стійкості – 100,0 %.

Наступні дослідження мають бути спрямовані на з'ясування характеру впливу факторів на зміну показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості. За формулою (3.23) будуюмо модель факторного аналізу показника порогу рентабельності:

$$\hat{ID} = \frac{\hat{IA}}{\hat{EIA}} = \frac{\hat{IA}}{\frac{\hat{IA}}{\hat{A}}} = \frac{\hat{IA} \times \hat{A}}{\hat{IA}} = \frac{\hat{A} \times \hat{IA}}{\hat{A} - \zeta \hat{A}}. \quad (3.26)$$

Отже, на зміну порогу рентабельності впливають три фактори:

- доходи;
- постійні витрати;
- змінні витрати.

За допомогою способу ланцюгових підстановок необхідно визначити умовні значення показника порогу рентабельності, тис. грн:

1. Показник умовний 1:

$$PP_{ум1} = \frac{D_1 \times PB_0}{D_1 - 3B_0},$$

(3.27)

де D_1 – доходи 2021 р., тис. грн;

PB_0 – постійні витрати 2019 р., тис. грн;

$3B_0$ – змінні витрати 2019 р., тис. грн.

2. Показник умовний 2:

$$PP_{ум2} = \frac{D_1 \times PB_1}{D_1 - 3B_0}, \quad (3.28)$$

де D_1 – доходи 2021 р., тис. грн;

PB_1 – постійні витрати 2021 р., тис. грн;

$3B_0$ – змінні витрати 2019 р., тис. грн.

Тоді, загальна зміна (+;-) показника порогу рентабельності в 2021 р.

порівняно з 2019 р., тис. грн:

$$\Delta PP = PP_1 - PP_0, \quad (3.29)$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) доходів:

$$\Delta PP_{\mathcal{D}} = PP_{\text{ум1}} - PP_0; \quad (3.30)$$

2) постійних витрат:

$$\Delta PP_{\text{ПВ}} = PP_{\text{ум2}} - PP_{\text{ум1}}; \quad (3.31)$$

3) змінних витрат:

$$\Delta PP_{\text{ЗВ}} = PP_1 - PP_{\text{ум2}}. \quad (3.32)$$

За інформацією табл. 3.5 різниця доходів 2021 р. і змінних витрат 2019 р. (знаменник формул 3.27, 3.28) є від'ємним числом ($66,9 - 701,6 = -634,7$). У зв'язку з цим, розрахунок умовних показників порогу рентабельності, а значить і факторний аналіз порогу рентабельності в ХХХ є змістовно неможливим.

За формулою (3.25) будемо модель факторного аналізу показника запасу фінансової стійкості:

$$\begin{aligned} \text{ЗФС} &= \frac{\mathcal{D} - PP}{\mathcal{D}} \times 100 = \frac{\mathcal{D} - \frac{\mathcal{D} \times \text{ПВ}}{\mathcal{D} - \text{ЗВ}}}{\mathcal{D}} \times 100 = \left(1 - \frac{\text{ПВ}}{\mathcal{D} - \text{ЗВ}} \right) \times 100 = \\ &= \frac{\mathcal{D} - \text{ПВ} - \text{ЗВ}}{\mathcal{D} - \text{ЗВ}} \times 100. \end{aligned} \quad (3.33)$$

Отже, на зміну запасу фінансової стійкості впливають три фактори:

- доходи;
- постійні витрати;
- змінні витрати.

За допомогою способу ланцюгових підстановок необхідно визначити умовні значення показника запасу фінансової стійкості, %:

1. Показник умовний 1:

$$\zeta \hat{O} \tilde{N}_{oi1} = \frac{\hat{A}_1 - \hat{I} \hat{A}_0 - \zeta \hat{A}_0}{\hat{A}_1 - \zeta \hat{A}_0}, \quad (3.34)$$

де $\mathcal{D}_1$ – доходи 2021 р., тис. грн;

PB_0 – постійні витрати 2019 р., тис. грн;

$ЗВ_0$ – змінні витрати 2019 р., тис. грн.

2. Показник умовний 2:

$$З\Phi C_{ум2} = \frac{Д_1 - ПB_1 - ЗB_0}{Д_1 - ЗB_0}, \quad (3.35)$$

де $Д_1$ – доходи 2021 р., тис. грн;

PB_1 – постійні витрати 2021 р., тис. грн;

$ЗВ_0$ – змінні витрати 2019 р., тис. грн.

Тоді, загальна зміна (+;–) показника запасу фінансової стійкості в 2021 р. порівняно з 2019 р., відсоткових пунктів:

$$\Delta З\Phi C = З\Phi C_1 - З\Phi C_0, \quad (3.36)$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) доходів:

$$\Delta З\Phi C_{Д} = З\Phi C_{ум1} - З\Phi C_0; \quad (3.37)$$

2) постійних витрат:

$$\Delta З\Phi C_{ПВ} = З\Phi C_{ум2} - З\Phi C_{ум1}; \quad (3.38)$$

3) змінних витрат:

$$\Delta З\Phi C_{ЗВ} = З\Phi C_1 - З\Phi C_{ум2}. \quad (3.39)$$

За інформацією табл. 3.5 різниця доходів 2021 р. і змінних витрат 2019 р. (знаменник формул 3.27, 3.28) є від'ємним числом ($66,9 - 701,6 = -634,7$). У зв'язку з цим, розрахунок умовних показників запасу фінансової стійкості, а значить і факторний аналіз запасу фінансової стійкості в ХХХ є змістовно неможливим.

За умови проведення факторного аналізу показників порогу рентабельності та запасу фінансової стійкості його результати використовуються під час обґрунтування шляхів забезпечення стабільності функціонування суб'єктів господарювання у ринковому середовищі.

3.3. Резерви підвищення рівня прибутковості господарської діяльності

Результати факторного аналізу показників доходів і фінансових результатів використовуються під час розрахунку резервів підвищення рівня прибутковості діяльності суб'єктів господарювання.

За допомогою способу абсолютних різниць визначимо вплив факторів на зміну фінансового результату до оподаткування у ХХХ, що дозволить обґрунтувати резерви збільшення цього показника.

Модель факторного аналізу фінансового результату до оподаткування:

$$\Phi P = K \times PK = K \times PP \times KOK,$$

(3.40)

де ΦP – фінансовий результат до оподаткування, тис. грн;

K – середньорічна вартість капіталу, тис. грн;

PK – загальна рентабельність сукупного капіталу, коефіцієнт – відношення фінансового результату до оподаткування (ΦP) до середньорічної вартості капіталу (K);

PP – рентабельність реалізації, коефіцієнт – відношення фінансового результату до оподаткування (ΦP) до доходів (D);

KOK – коефіцієнт обертання капіталу – відношення доходів (D) до середньорічної вартості капіталу (K).

Отже, на зміну фінансового результату до оподаткування (ΦP) впливають три фактори:

- 1) середньорічна вартість капіталу (K);
- 2) рентабельність реалізації (PP);
- 3) коефіцієнт обертання капіталу (KOK).

Для проведення розрахунків скористаємося вихідною інформацією та розрахунковими показниками табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Вихідна інформація для факторного аналізу фінансового результату до оподаткування у ХХХ за 2019, 2021 рр.

Показник	Умовне позначення	2019 р.	2021 р.	Відхилення (+,-)	
				абсолютне	відносне, %
Фінансовий результат до оподаткування: прибуток, тис. грн	ФР	5,2	1,3	-3,9	-75,0
Разом доходи, тис. грн	Д	769,1	66,9	-702,2	-91,3
Середньорічна вартість капіталу, тис. грн	К	427,2	258,1	-169,1	-39,6
Загальна рентабельність сукупного капіталу, коефіцієнт	РК	0,012	0,005	-0,007	-58,3
Рентабельність реалізації, коефіцієнт	РР	0,007	0,019	+0,012	у 2,7 р. б.
Коефіцієнт обертання капіталу	КОК	1,800	0,259	-1,541	-85,6

Загальна зміна (+,-) прибутку до оподаткування, тис. грн:

$$\Delta \Phi P = \Phi P_1 - \Phi P_0;$$

(3.41)

$$\Delta \Phi P = 1,3 - 5,2 = -3,9,$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) середньорічної вартості капіталу:

$$\Delta \Phi P_K = (K_1 - K_0) \times PP_0 \times KOK_0;$$

(3.42)

$$\Delta \Phi P_K = (258,1 - 427,2) \times 0,007 \times 1,800 = -2,1;$$

2) рентабельності реалізації:

$$\Delta \Phi P_{PP} = K_1 \times (PP_1 - PP_0) \times KOK_0;$$

(3.43)

$$\Delta \Phi P_{PP} = 258,1 \times (0,019 - 0,007) \times 1,800 = +5,7;$$

3) коефіцієнта обертання капіталу:

$$\Delta \Phi P_{KOK} = K_1 \times PP_1 \times (KOK_1 - KOK_0);$$

(3.44)

$$\Delta \Phi P_{KOK} = 258,1 \times 0,019 \times (0,259 - 1,800) = -7,5.$$

Отже, в 2021 р. порівняно з 2019 р. прибуток до оподаткування зменшився на 3,9 тис. грн, або 75,0 %. Унаслідок скорочення середньорічної вартості капіталу на 702,2 тис. грн (91,3 %) та зниження коефіцієнта обертання капіталу на 1,541 (85,6 %) прибуток до оподаткування зменшився відповідно на 2,1 і 7,5 тис. грн. За рахунок же підвищення рентабельності реалізації на 1,2 в. п. прибуток до оподаткування збільшився на 5,7 тис. грн. Таким чином, лише один фактор мав позитивний вплив на динаміку результативного показника.

За результатами проведеного факторного аналізу можливими резервами збільшення прибутку до оподаткування у ХХХ є зростання середньорічної вартості капіталу та підвищення коефіцієнта обертання капіталу до рівня 2019 р., завдяки чому прибуток збільшиться на 9,6 тис. грн.

Одним із чинників, які впливають на підвищення прибутковості роботи підприємства, є покращення показників ефективності використання оборотних коштів. Чим швидше оборотні активи проходять усі стадії кругообігу (постачання, виробництво, реалізація), тим більшим може бути обсяг виробництва за рахунок ефективнішого використання оборотних засобів.

Прискорення обертання оборотних активів має велике значення для забезпечення стабільності фінансового стану та підвищення прибутковості діяльності підприємства, що пояснюється наступним.

По-перше, від швидкості обертання коштів залежить розмір річного обороту. Підприємство, що має невеликий обсяг оборотних коштів, але ефективніше їх використовує, здатне забезпечити такий самий оборот, як і підприємство з більшим обсягом коштів, але з меншою швидкістю обертання.

По-друге, прискорення обороту на тій чи іншій стадії кругообігу коштів (наприклад, скорочення часу перебування матеріалів на складі) змушує прискорити оборот на інших стадіях.

Тож визначимо суму додаткового (недоодержаного) чистого прибутку в результаті зміни оборотності оборотних активів у ХХХ за порівняння 2021 р.

із 2019 р.:

$$\Delta \text{ЧП} = \text{ЧП}_0 \times \frac{D_1}{D_0} \times \frac{\overline{OA_0}}{\overline{OA_1}} - \text{ЧП}_0, \quad (3.45)$$

де $\Delta \text{ЧП}$ – додатковий (недоодержаний) чистий прибуток у результаті зміни оборотності оборотних активів, тис. грн;

ЧП_0 – чистий прибуток у базовому році, тис. грн;

D_1 і D_0 – доходи відповідно в звітному і базовому роках, тис. грн;

$\overline{OA_0}$ і $\overline{OA_1}$ – середньорічна вартість оборотних активів відповідно в базовому і звітному роках, тис. грн.

У 2021 р. порівняно з 2019 р.:

$$\Delta \text{ЧП} = 4,3 \times (66,9 \div 769,1) \times (322,7 \div 49,0) - 4,3 = -1,8 \text{ тис. грн.}$$

Отже, унаслідок сповільнення оборотності оборотних активів ХХХ у 2021 р. порівняно з 2019 р. недоодержало чистий прибуток у сумі 1,8 тис. грн.

Підсумком аналізу є обґрунтування заходів з підвищення ефективності використання та прискорення оборотності оборотних засобів. Серед них: виявлення резервів збільшення обсягів виробництва продукції (робіт, послуг), поліпшення їх якості, зниження собівартості; оптимізація потреби в окремих видах оборотних засобів; удосконалення їх структури та досягнення збалансованості з іншими факторами виробництва (трудовими ресурсами, основними засобами); зміцнення розрахунково-платіжної дисципліни; здійснення оперативного контролю за використанням оборотних засобів.

ВИСНОВКИ

В контексті гармонізації бухгалтерського обліку в Україні з міжнародними стандартами та наявності великої кількості змін у законодавчому забезпеченні виникає ряд питань з організації обліку і аналізу доходів діяльності підприємств, які вимагають подальших досліджень, глибшого вивчення і формування нових підходів та напрямів їх удосконалення.

З метою проведення аналізу фінансового стану ХХХ розглянуто сукупність показників, що характеризують: майновий стан, фінансову стійкість, ліквідність та платоспроможність, фінансові результати і рентабельність, ділову активність підприємства, дебіторську та кредиторську заборгованість підприємства. Діяльність підприємства пов'язання з наданням послуг приватних охоронних служб (основний напрям) та обслуговування систем безпеки (додаткові напрями) різних верств населення та підприємств і організацій України.

Важливим напрямом аналізу фінансового стану підприємства є вивчення його платіжних можливостей щодо своєчасного виконання поточних зобов'язань. Для оцінювання платоспроможності ХХХ у 2019 р. проведений розрахунок відносних показників – коефіцієнтів ліквідності, значення яких становило: коефіцієнта абсолютної ліквідності – 0 (норматив $\geq 0,2$), коефіцієнта швидкої ліквідності – 0,694 (норматив $\geq 0,7$), коефіцієнта загальної ліквідності – 3,241 (норматив $\geq 1,0$).

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена активами, що мають абсолютну ліквідність: грошима та їх еквівалентами. Через їх відсутність у балансі ХХХ у 2019 р. було грошово неплатоспроможним підприємством.

Коефіцієнт швидкої ліквідності характеризує, яка частина поточних зобов'язань може бути погашена не лише за рахунок грошових коштів, але й очікуваних надходжень від дебіторів. За цим критерієм підприємство мало недостатній рівень розрахункової платоспроможності.

Коефіцієнт загальної ліквідності – це найбільш комплексний показник оцінювання платоспроможності підприємства, який визначається відношенням усіх оборотних активів до поточних зобов'язань. Отже, в 2019 р. оборотні активи перевищували поточні зобов'язання у 3,2 раза, що є ознакою високого рівня майнової платоспроможності.

У 2020-2021 рр. поточні зобов'язання у балансі відсутні, тому розрахунок коефіцієнтів ліквідності не проводився, а оцінка платоспроможності є неможливою.

Бухгалтерський облік доходу від реалізації ведуть на рахунку 70 «Доходи від реалізації». Рахунок – пасивний, по кредиту його записують отримані доходи від реалізації продукції, товарів, робіт і послуг; по дебету – зменшення доходу при нарахуванні податку на додану вартість, акцизного збору і інших платежів, передбачених законодавством. В кінці року робиться запис по дебету рахунку 70, коли сума отриманого доходу переноситься на фінансові результати (рахунок 79 «Фінансові результати»).

Аналітичні рахунки по субрахунку 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг» відкривають на кожний вид робіт (послуг) на сторону: на окремі замовлення з обслуговування систем безпеки клієнтів, робота охоронних підрозділів на замовлення, дохід від інших видів охоронних робіт.

Облікова політика підприємства є інструментом управління бухгалтерського обліку і передбачає виконання функцій, виконує основні методичні функції для системи управління бухгалтерським обліком підприємства. Фінансовий результат, який призводить до збільшення власного капіталу, тобто прибуток, може залишатися нерозподіленим протягом певного періоду, його розподіляють за напрямками майбутнього використання, які визначає власник підприємства.

Основною метою обліку та аналізу доходів діяльності підприємства є збір, обробка та перевірка достовірності облікової інформації щодо визначення фінансових результатів діяльності, а також підрахунок позитивного чи негативного впливу на кінцевий фінансовий результат усіх

факторів, які визначаються під час аудиторської перевірки.

Проведені дослідження щодо методологічних та організаційних засад обліку та аналізу доходів підприємства дають підстави зробити ряд висновків і визначити напрями удосконалення з точки зору практичних пропозицій:

- відповідно до поставленої мети та визначених задач у роботі викладені теоретичні та методичні аспекти, а також розроблені практичні пропозиції щодо обліку доходів діяльності та обґрунтування шляхів підвищення прибутковості ХХХ;

- у обліковій частині роботи запропоновано удосконалити структуру наказу про облікову політику згідно Податкового кодексу України. Фінансові результати діяльності підприємства визначаються, як результати діяльності, складовими якої є операційна, фінансова та інвестиційна діяльність;

- ефективність господарської діяльності підприємства могла би бути вищою за рахунок регулярного проведення головним бухгалтером внутрішнього контролю;

- для належного забезпечення управлінського персоналу оперативною інформацією про результати практичної діяльності структурних підрозділів (підприємства) необхідно використовувати систему внутрішньої управлінської звітності, яка відповідатиме умовам: своєчасність надходження інформації, релевантність даних, простота та універсальність.

Такі заходи сприятимуть ефективній організації обліку і покращенню роботи облікового персоналу підприємства.